

Aktuální pohledy na pražskou operaci

Podplukovník Václav Melichar, CSc.

Na jaře 1945 bylo již jasné, že 2. světová válka brzy skončí naprostou porážkou fašistického Německa. Sovětská armáda bojovala na území Německa, spojila se na Labi s armádami západních spojenců a koncem dubna dobyla hlavního města Německa, Berlína.

Na jižním směru budapeštsko-vídeňském odrazila sovětská vojska veškeré pokusy o protiútok v Maďarsku, osvobodila Bratislavu, Vídeň a v dalším i Brno.

To znamená, že koncem dubna 1945 dosáhla sovětská vojska významných úspěchů severně i jižně našeho území. Tím vytvořila mohutný oblouk, obepínající české země a vytvářející velmi výhodné podmínky pro uskutečnění další mohutné obklíčovací operace ve směru na Prahu, která by dokončila osvobození celé naší republiky.

Pražská operace, poslední operace Sovětské armády v Evropě vůbec, je pro nás významná nejen proto, že skončila osvobozením našeho území, ale i proto, že je skutečným vyvrcholením vojenského umění Sovětské armády ve 2. světové válce. Má i některé prvky moderního pojetí operací, jejichž studium dnes, v podmínkách raketové jaderné války, je zvlášť zajímavé a poučné.

Příprava operace ve složitých podmínkách a zkrácených lhůtách

Pražská operace byla připravována ve velmi složitých politických a vojenských podmínkách. Složitost spočívala především v tom, že na našem území se koncem války střetávaly zájmy nejen válečných stran, ale i jednotlivých členů protifašistické koalice.

Německé fašistické velení se snažilo vést válku proti Sovětskému svazu až do krajnosti a v žádném případě nekapitulovat před Sovětskou armádou. Docílil tak, aby se na konci války dostalo co nejvíce území pod anglo-americkou okupací a aby co nejvíce německých vojsk bylo zachráněno v anglo-americkém zajetí.

Velmi lapidárně to vyjádřil ve svém rozkaze z 1. května 1945 Hitlerův nástupce admirál Dönitz: „Přejímám vrchní velení nad všemi součástmi německé branné moci a jsem plně rozhodnut pokračovat v boji proti bolševikům . . . Proti Angličanům a Američanům budu nucen pokračovat v boji potud, pokud by mi bránili ve vedení boje proti bolševikům.“¹⁾

Ke splnění těchto svých cílů chtěli Němci maximálně využít i našich zemí, kde bylo tehdy také soustředěno největší

uskupení německých vojsk, jaké vrchní velitelství mělo k dispozici.

Byla to především skupina armád „Střed“ (4 TA, 17 A, 1 TA), která pod velením polního maršála Schörnera bránila postup Sovětské armády na naše území ze severu a z východu. Na jižní Moravě na ni navazovaly zbytky skupiny armád „Rakousko“ (8 A, část 6 TA), která byla rozbita Sovětskou armádou v průběhu vídeňské operace.

Kromě toho ustoupila ze západu do Čech 7 A (pět slabých divizí), která téměř bez bojů stála proti americkým vojskům a chránila bok a týl skupiny armád „Střed“.

Celkem bylo na frontě 850 km dlouhé soustředěno 62 německých divizí (z toho 16 tankových a motorizovaných). Kromě toho bylo v našem prostoru 35 samostatných pluků a 120 záložních praporů. To představovalo sílu 900 000 mužů, 9700 děl a minometů, přes 2200 tanků a samohybných děl a přes 1000 letadel.

Německá vojska byla také skutečně připravena bránit se na našem území. O tom svědčí mimo jiné zpráva, kterou přednesl náčelník štábu skupiny armád „Střed“ generál von Natzmer na zasedání Dönitzovy vlády, když ve dnech 3. a 4. května projednávala situaci v těchto

¹⁾ J. Schulz: Die letzten 30 Tage. Aus dem Kriegstagebuch des OKW, herausgegeben von Jürgen Thorwald 1951, str. 62–63.

oblastech. V této zprávě se říká: „Vojensky je Protektorát zajištěn skupinou armád „Střed“, kterou je možno považovat za nedotčenou. Obsadila v Sudetech velmi silná přirozená obranná postavení, a to na poměrně dlouhou dobu, dokud bude pracovat přísun. To může být asi na 3 týdny.“²⁾

Němci tedy chtěli na konci války maximálně využít obrany našich zemí pro své cíle.

Tato skutečnost byla dále velmi zkomplikována tím, že čím více se blížil konec války, začínaly mít stále větší a větší zájem o naše osvobození západní velmoci. Uvědomovaly si totiž, jaký velký význam by měla obnova Československa jako kapitalistického státu pro válečné uspořádání celé střední Evropy.

Zvláště Angličané, kteří měli ve střední Evropě své vlastní zájmy, vyvíjeli ke konci války mimořádnou iniciativu, aby vojska západních velmocí postoupila co nejdále na východ, zvláště v Československu.

30. dubna 1945 zaslal ministerský předseda Winston Churchill americkému prezidentovi poselství tohoto znění: „Je možno téměř s určitostí říci, že osvobození Prahy a co největšího území západního Československa Vašimi vojsky může zcela změnit poválečnou situaci v Československu a mít velký vliv i na poměry v sousedních zemích. Na druhé straně, jestliže západní spojenci neprojeví aktivní účast při osvobození Československa, tuto zemi stihne osud Jugoslávie.“³⁾

Jaká byla situace amerických vojsk a jaké byly jejich možnosti uskutečnit tyto plány?

K československým hranicím postupovala od západu 3. americká armáda pod velení generála Pattona. Dosáhla 18. dubna 1945 československých hranic v prostoru ašského výběžku; nepřekročila je však, protože její hlavní úsilí bylo usměrněno do Bavorska a Rakouska. Do konce dubna dosáhla americká vojska československých západních hranic na široké frontě a okamžitě v prvních květnových dnech zajistila horské hraniční průsmyky „pro případné tažení na Prahu“.⁴⁾

Naše pohraniční hory byly podle původní úmluvy mezi sovětským a spojeneč-

kým velením čarou, na níž se pravděpodobně setkají sovětská a americká vojska.

Pouze za příznivých podmínek měla americká vojska dosáhnout čáry Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice, s čímž sovětské velení vyslovilo souhlas.

Ale 4. května, když generál Eisenhower vydal rozkaz překročit československé hranice, zaslal současně sovětskému velení toto poselství: „... Chystáme se zasadit nový úder ve směru České Budějovice-Plzeň-Karlovy Vary a zmocnit se těchto měst. Potom máme v úmyslu, jestliže to bude vyžadovat situace, pokračovat v útoku v Československu až na čáru řeky Vltavy a Labe...“⁵⁾

To ovšem sovětské velení nemohlo připustit, ať z politických či vojenských důvodů. V důsledku americké okupace Čech mohlo u nás dojít k velmi vážným vnitropolitickým komplikacím; hrozilo přímé nebezpečí, že náš lid bude v posledních chvílích války oloupen buržoazií pod patronací americké armády o výsledky svého těžkého národně osvobozeneckého boje. Kromě toho americkým zásahech byl přímo ohrožen průběh a výsledek operace, kterou sovětské velení ke zničení německých vojsk v západním Československu mělo již připravenou. V žádném případě by Sovětská armáda nemohla zničit celé velké německé uskupení v Čechách a na Moravě.

Proto generál Antonov zaslal generálu Eisenhowerovi následující odpověď: „Včera jsem obdržel Váš dopis, ve kterém oznamujete, že generál Eisenhower má v úmyslu... postupovat vpřed, jestliže to bude vyžadovat situace, až na čáru řek Vltavy a Labe, aby očistil od nepřítele levý břeh těchto řek.“

Aby se předešlo možnému smíchání vojsk, sovětské Hlavní velení žádá generála Eisenhowera, aby nepostupoval se spojeneckými vojsky v Československu na východ od původně stanovené linie, to jest České Budějovice-Plzeň-Karlovy Vary.⁶⁾

Tento požadavek sovětského velení muselo spojenecké velení na západě přece jen respektovat a zastavilo postup americké armády, tak aby sovětská vojska mohla dokončit osvobození západní části republiky.

Tyto události jsou velmi názorným dokladem, o jak politicky i vojensky slo-

²⁾ W. Lüdde-Neurath, Regierung Dönitz, Göttingen 1953, str. 75.

³⁾ W. S. Churchill, The Second World War, vol. VI., Boston 1953, str. 508.

⁴⁾ Viz Patton: Krieg, wie ich ihn erlebte, Bern 1950, str. 229.

⁵⁾ Erman: Bolšaja strategija (okt. 1944-avg. 1945), překlad z angličtiny, Moskva 1958, str. 160.

⁶⁾ Erman, citované dílo, str. 160.

žitou situaci tenkrát šlo, jak úzké tu bylo spojení války a politiky a jak na rozhodném řešení vojenských otázek záviselo další řešení nejzávažnějších politických problémů v celé střední Evropě, tj. nejen na území naší republiky, ale jak tenkrát hodnotil Churchill, i sousedních států, zvláště Polska a Maďarska.

Velmi mnoho proto záleželo na tom, jak sovětské velení pražskou operaci rychle připraví a uskuteční. To si vyžadovala i vnitřní situace u nás. Náš lid na jaře 1945 nejen cítil blízkost fronty a konec války, ale čím dále tím více se aktivně podílel na boji proti Třetí říši. V českých zemích se velmi rychle rozvíjí partyzánské hnutí; počet partyzánů dosáhl počtu asi 8000 mužů. To působilo německým vojskům značné potíže, zvláště v jednotlivých krajích (Podbrdsko, Českomoravská vysočina, Mělnicko).

Současně s tím se připravovalo revoluční vystoupení našeho lidu, jehož středem bylo dělnictvo, zvláště v Praze.

Nebezpečí revolučního vystoupení našeho lidu si uvědomovali i Němci. Např. K. H. Frank v prvních dnech ve své zprávě Dönitzovi vláde konstatoval, že „tento prostor je politicky těžko nadále udržitelný. Čechy jsou na prahu revoluce“.⁷⁾

Všechny tyto skutečnosti byly velmi výhodné pro přípravu pražské operace sovětských vojsk a velmi ji ovlivnily. Na druhé straně však vnitřní situace u nás vyžadovala rychlý zásah Sovětské armády, protože naše odbojové hnutí nebylo schopno samo osvobodit území republiky. Fašističtí okupanti měli totiž stále ještě dost sil k jeho potlačení.

Sovětské velení počítalo s pražskou operací v hlavních rysech již v samotném průběhu berlínské operace v druhé polovině dubna. O tom svědčí i slova maršála Koněva v r. 1946: „Otázka Prahy byla řešena ... současně s berlínskou operací ... Mně jako veliteli bylo jasné, že po splnění úkolu v Berlíně budou se muset vojska 1. ukrajinského frontu zmocnit Prahy ...“⁸⁾

Jaká byla konkrétní situace sovětských vojsk koncem dubna?

Na sever od našich pohraničních hor pronikla hluboko do německého území vojska 1. ukrajinského frontu (3 gardová

TA, 4 gardová TA, 13 A, 28 A, 3 gardová A, 2 polská A, 31 A, 52 A, 21 A, 59 A — velitel frontu maršál I. S. Koněv), která se účastnila berlínské operace, a která dosáhla řeky Labe a spojila se u Torgau s americkými vojsky.

6 A kromě toho vázala 40ti tisícovou německou posádku ve Vratislavi.

Vojska 1. ukrajinského frontu podporovala 2. letecká armáda v počtu 2255 letadel.

Na levé křídlo 1. ukrajinského frontu navazovala na našem území vojska 4. ukrajinského frontu (60 A, 38 A, 1 gardová A, 18 A, v jejímž rámci bojoval i 1. čs. armádní sbor — velitel frontu generál armády A. I. Jeremenko). 4. ukrajinský front, podporovaný 8. leteckou armádou, osvobodil Ostravu a ostravskou průmyslovou oblast a do 2. května dosáhl čáry Krnov, Zlín (Gottwaldov). V prostoru Olomouc vytvářela fronta značný výběžek na východ, protože Němcům se podařilo Olomouc ubránit.

Na levé křídlo 4. ukrajinského frontu navazovala vojska 2. ukrajinského frontu (40 A se 4. rumunskou A, 53 A s 1. rumunskou A, 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina, 6. gardová TA, 7. gardová A, 46 A — velitel frontu maršál R. J. Malinovskij).

Vojska 2. ukrajinského frontu podporovala 5. letecká armáda.

To znamená, že na začátku května vojska tří sovětských frontů v sestavě 18 vševojskových a 3 tankových armád mohutným obloukem obcházela německá vojska v Čechách a části Moravy. Nejsilnější uskupení sovětských vojsk byla na obou křídlech, to je v pásmu 1. a 2. ukrajinského frontu, kde byly soustředěny i veškeré tankové armády.

Průběh fronty i rozmístění sil a prostředků vytvářely velmi výhodné podmínky k tomu, aby vojska tří frontů zasadila v poměrně krátké době mohutné údery na sbíhavých směrech na Prahu (od níž byla vzdálena 150–200 km) s cílem obkličtí a zničit veliké uskupení německých vojsk v západním Československu.

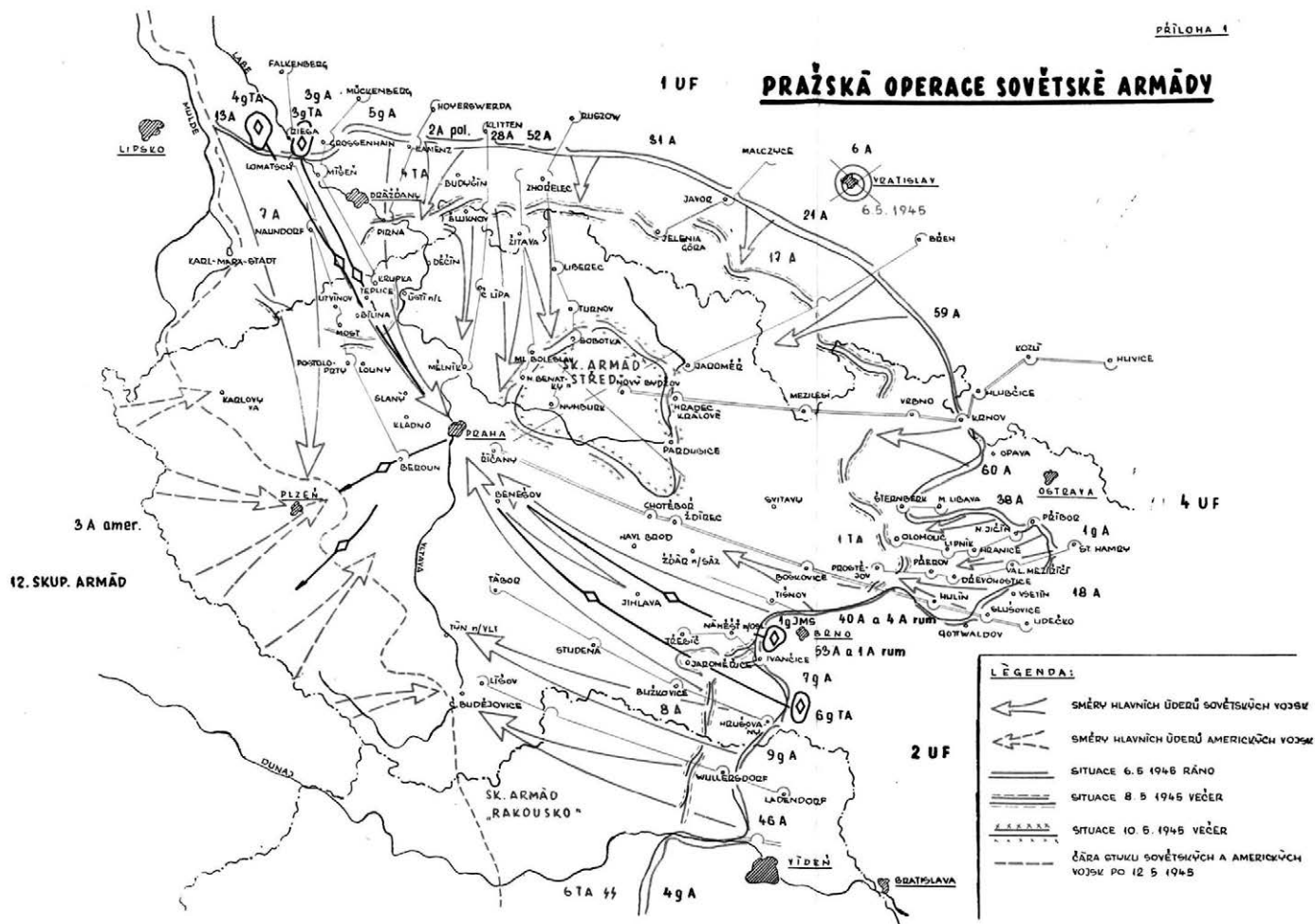
Zámysl Sovětského hlavního velení proto předpokládá „koncentrování úderů armád pravého křídla 1. ukrajinského frontu z prostoru severozápadně Drážďan na Prahu a armád levého křídla 2. ukrajinského frontu z prostoru jižně Brna rovněž na Prahu obkličtí nepřátelské uskupení v Československu a společně s ostatními vojsky těchto frontů a 4.

⁷⁾ Lüdde-Neurath: Regierung Dönitz, Göttingen 1953, str. 75.

⁸⁾ Z vystoupení maršála Sovětského svazu I. Koněva na shromáždění vyššího velitelského sboru Centrální skupiny vojsk 9. února 1948 — Institut Marxa-Engelsa-Lenina, odděl. Velikoj Otčestvennoj vojny, inv. č. 6077.

PRAŽSKÁ OPERACE SOVĚTSKÉ ARMÁDY

1 UF

ukrajinského frontu rozdělit toto uskupení a zničit je po částech.⁹⁾

V souladu s tímto zámyslem pražské operace vydalo hlavní velení Sovětské armády 1. a 2. května 1945 frontům příslušné operační směrnice.

Zahájení útoku hlavních úderných uskupení 1. a 2. ukrajinského frontu se předpokládalo 7. května.

Tento zámysl mohutné obkličovací operace a úkoly, které z něho vyplynuly pro jednotlivé fronty, plně vycházely z důkladného rozboru celkové vojensko-politické situace, zhodnocení sil a možností vlastních vojsk i vojsk nepřítelů i z posouzení prostoru nastávající operace. Forma obkličovací operace plně odpovídala dané situaci, průběhu fronty i možnostem sovětských vojsk. Obkličování mělo být dosaženo oběma křídlymi fronty (1. a 2. ukrajinský front), které byly vybaveny silnými tankovými svazy. Hlavní úlohu v celé operaci měl mít 1. ukrajinský front, jehož vojska byla nejbližší Praze a který byl ze všech tří frontů nejsilnější. Po vystřídání u Berlína mohl vytvořit na pravém křídle mohutné uskupení vševojskových a tankových armád k útoku na Prahu a jejím rychlým osvobozením splnit jeden ze závažných úkolů operace. Vojska 2. ukrajinského frontu byla vyčerpána předcházejícími těžkými boji na Slovensku a Moravě. Rozhodnutím sovětského hlavního velení byl 2. ukrajinský front dodatečně posílen 9. gardovou armádou ze sestavy 3. ukrajinského frontu; to mělo přispět k splnění jeho obtížného úkolu — útoku na Prahu z jihovýchodu.

1. a 2. ukrajinský front vytvořily na směrech Drážďany, Praha a Brno, Praha silná úderná uskupení. Po prolomení německé obrany měly být na těchto směrech rovněž zasazeny frontové skupiny, tj. u 1. ukrajinského frontu 3. a 4. gardová tanková armáda, u 2. ukrajinského frontu 6. gardová tanková armáda a 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina.

Podle plánu operace měly tankové armády vstoupit do Prahy šestého dne, vševojskové armády sedmého dne operace.

Nesmírně obtížný úkol, který bylo nutno ve velmi krátkém přípravném období operace urychleně splnit, bylo rozsáhlé přeskupení vojsk a vojenské techniky, tak aby jednotlivé svazy a svazky mohly bo-

jovat v určených prostorech a na nových směrech.

Nejrozsáhlejší přeskupení uskutečnil 1. ukrajinský front, který musel přenést hlavní úsilí na zcela nový operační směr. Znamenalo to prakticky celé pravé křídlo frontu stočit ze západního směru od Berlína na jih.

Střelecké svazky, které se přesunovaly do prostoru sz. Drážďany, musely překonat vzdálenost 70–130 km, tankové svazky 100–150 km. Vojska, která se přesunovala do prostoru Zhořelec, musela dokonce překonávat vzdálenost 200 km.

Díky vysoké morálce a mistrovství sovětských vojsk byly tyto úkoly splněny včas ve stanovených termínech, přestože vojska 1. ukrajinského frontu se od poloviny dubna účastnila berlínské operace a lidé potřebovali oddech a bojová technika ošetření. Bez ohledu na tyto těžkosti bylo dosaženo při přípravě nové operace takových úspěchů, že mohla být dokonale zahájena ještě dříve a ve vyšších tempech, než se předpokládalo.

Celkem soustředila Sovětská armáda k rozhodnému útoku na nepřítel na frontě dlouhé 850 km od Wittenbergu po Dunaj 180 divizí, 25 000 děl a minometů, přes 1800 tanků a samohybných děl a 4000 letadel.

Rozhodující význam pro kvalitní, rychlé a včasné splnění všech uložených úkolů měla stranicko-politická práce. Nejen proto, že vojska všech tří frontů byla velmi vyčerpána předcházejícími těžkými boji a nyní bylo nutno bez přestávky uskutečnit další velmi složitou a obtížnou operaci, ale i proto, že každému bylo jasné, že válka musí každým dnem skončit a každý voják se chtěl po dlouhých letech nebezpečí a strádání dožít dlouho očekávaného vítězství a míru.

Politické zabezpečení operace mělo i velmi konkrétní náplň. Zvláštní důraz byl kladen na zabezpečení co největší rychlosti přípravy operace, na zvláštnosti nadcházejících bojových akcí i na dosažení co největších temp operace.

Velká pozornost, zvláště u vojsk 1. ukrajinského frontu, která dosud nebojovala na československém území, byla věnována i informacím o národně-osvobozeneckém boji českého a slovenského lidu, aby všichni vojáci byli prodchnuti snahou co nejrychleji pomoci přátelskému československému lidu.

Všechny tyto skutečnosti svědčí o tom, že pražská operace byla připravena ve

⁹⁾ Směrnice Hlavního stanu Sovětského hlavního velení č. 11078 z 1. 5. 1945.

velmi složitých vojensko-politických podmínek a ve velmi krátké době — od vydání směrnice Hlavního velení po zahájení operace bylo pouhých 6 dní času. O tom např. velmi výstižně hovoří bývalý náčelník štábu 3. gardové tankové armády generálporučík Bachmetjev: „Příprava této operace probíhala v krátkých lhůtách — prakticky během jediného dne a noci. Tak krátká doba pro přípravu armádní operace byla možná jen tehdy,

jestliže existoval sladěný a zkušený kolektiv velitelů a štábů všech stupňů a rovněž vysoký, morálně-politický a bojový duch všech vojáků“.

I v soudobé válce se počítá s tím, že času na přípravu útočné operace bude velmi málo, a že vojska budou zahajovat útočnou činnost většinou z chodu. Je proto studium těchto zkušeností z přípravy pražské operace ve zkrácených lhůtách velmi důležité a cenné.

Úloha tankových vojsk pro urychlení operace

Přestože pražská operace byla připravována v neuvěřitelně krátkých lhůtách, bylo její zahájení proti plánu ještě úspěšeno a byl urychlen i její průběh.

Příčinou byla nutnost překazit plány jak německého, tak anglo-amerického velení v našich zemích. Důležitým činitelem, který velmi uspil zahájení a zvláště pak průběh pražské operace bylo povstání českého lidu a z toho vyplývající nutnost rychle pomoci bojující Praze. „Obyvatelstvo Prahy, které povstalo proti německým okupantům, prosilo velení Rudé armády o pomoc. Je nutno rychle dosáhnout prostoru Prahy a přehradit ústupové cesty vojsk Schörnera na západ“ — tak zní např. zápis ve válečném deníku 4. gardové tankové armády.

Velitel 1. ukrajinského frontu proto po předchozím průzkumu bojem rozhodl, aby hlavní úderné uskupení frontu přešlo do útoku již 6. května v 14 hod., nikoli až 7. května.

Podle charakteru bojové činnosti je pak možno rozdělit průběh pražské operace na dvě období:

1. období 6.—8. května 1945, kdy úderná uskupení 1. a 2. ukrajinského frontu prolomila německou obranu na obou hlavních směrech a překonáním Krušných hor byly vytvořeny podmínky pro smělý obklíčovací manévr Prahy. Vojska 4. ukrajinského frontu v tomto období v součinnosti s pravým křídlem 2. ukrajinského frontu zlikvidovala olomoucký výběžek fronty.

2. období 9.—11. května 1945, kdy byl dokončen mohutný obklíčovací manévr úderných uskupení 1. a 2. ukrajinského frontu, byla osvobozena Praha, obklíčena a zničena vojska německé skupiny armád „Střed“ na východ od Prahy.

Rozhodujícím prvkem v celé operaci byly především obě frontové rychlé skupiny. Rychlá skupina 1. ukrajinského

frontu (3. a 4. gardová tanková armáda) byla zasazena do průlomu v německé obraně severozápadně Drážďan hned první den operace.

Na rychlosti dalšího útoku úderného uskupení 1. ukrajinského frontu velmi záleželo, protože bylo třeba rychle překonat hřebeny Krušných hor, kde měla německá vojska ještě možnost se zachytit a způsobit útočícím sovětským vojskům značné ztráty. Bylo třeba učinit vše, aby německá vojska byla rychlostí a silou sovětského úderu této možností zbavena.

Proto velitel 1. ukrajinského frontu ve svém rozkaze 6. 5. 1945 nařídil: „Nepočítat s únavou vojáků a jinými překážkami, rozvíjet útok rychlým tempem 30—40 km za den, tanky 50 km za den. Útočit i v noci. Vojska frontu musí být v Praze dříve než ostatní... Za několik dní bude konec války a vojáci si odpočinou. Vydejte se ze sebe všechno.“

V noci na 8. květen překonaly obě tankové armády frontové rychlé skupiny hřebeny Krušných hor, vstoupily na území Československa a během prvního dne osvobodily města Teplice, Most, Litvínov, Duchcov, Bilinu. Tím vytvořily výhodné podmínky pro další rychlý manévr do české kotliny.

Obdobně i vojska 2. ukrajinského frontu zahájila úspěšně 7. května útok z prostoru Brna. 8. května ráno byla do průlomu zasazena 6. gardová tanková armáda, do večera dosáhla města Jaroměřice a pokračovala v noci v útoku na Jihlavu. To znamená, že i na směru Brno, Praha vytvořila rychlá skupina 2. ukrajinského frontu v 1. období operace výhodné podmínky pro další úspěšné dokončení operačního manévru na Prahu (viz přílohu 1).

V 2. období operace se obě frontové rychlé skupiny spojily v prostoru Prahy a obklíčily německá vojska na východ od Prahy. Vojska 3. a 4. gardové TA v noci

z 8. na 9. května překonala 60km vzdálenost z prostoru Loun a v časných raních hodinách 9. května dosáhla Prahy, kterou poměrně rychle očistila od nepřítelů.

Praha byla osvobozena a pražský lid s nesmírným nadšením a láskou vítal své osvoboditele. Německá vojska se však pokoušela proniknout stále ještě na západ. Proto velitel 1. ukrajinského frontu vydal odpoledne 9. května rozkaz, aby vojska 4. gardové TA a 3. gardové TA přerušily oslavování vítězství v Praze a přehradila ústupové cesty Němců severně a jižně Prahy.

Rovněž 6. gardová tanková armáda 2. ukrajinského frontu dosáhla 9. května ve 13 hod. prostoru Prahy, takže Němcům byly odříznuty i ústupové cesty na jih od Prahy. Účtyhodného výkonu dosáhly 9. května jednotlivé součásti 1. gardové

jezdecko-mechanizované skupiny, když za jediný den uskutečnily rychlý a obtížný manévr na vzdálenost téměř 200 km.

V dalších dnech sovětská vojska likvidovala na vnitřní frontě obklíčené nepřátelské uskupení a na vnější frontě navázala dotyk s americkými vojsky.

Sovětská vojska v těsné součinnosti tří frontů zničila v této operaci velké uskupení Němců a ve velmi krátké době pět dnů osvobodila téměř celé území Čech a značnou část Moravy. Zajala přitom 858 000 německých vojáků a důstojníků (z toho 60 generálů) a zmocnila se 1822 tanků, 9464 děl a minometů, 1104 letadel, 312 000 pušek a samopalů, 18 455 kulometů, 76 000 aut a 500 skladů vojenského materiálu. Byla to tudíž jedna z největších obklíčovací operací Sovětské armády v Evropě. Touto operací válka v Evropě skončila.

Výsledky a poučení

Pražská operace byla poslední operací Sovětské armády v Evropě. Společně s berlínskou operací, se kterou velmi úzce souvisí, byla vyvrcholením rozvoje vojenského umění Sovětské armády ve Velké vlastenecké válce.

Zachycuje velmi důležité stadium rozvoje sovětského vojenského umění. Sovětská armáda získala obrovské množství zkušeností a zobecnila je v hlavních zásadách vedení ozbrojené činnosti v dané etapě vývoje vojenství.

Protože se jedná o poslední etapu Velké vlastenecké války, přenáší se platnost celé řady prvků vojenského umění Sovětské armády z tohoto období i do poválečného vývoje vojenství, ovšem za změněných podmínek.

Plně platí též o tom, že v současné době za použití raketových a jaderných zbraní by příští válka byla vedena naprosto jinak než válka minulá. Na druhé straně to však nikterak neznámá, že by socialistická vojenská věda zamítala všechny zkušenosti minulých válek, které byly draze vykoupeny krví a které respektují určitý, a to velmi vysoký stupeň rozvoje vojenské vědy v dané etapě.

Pražská operace byla velmi významná strategickou operací tří frontů pod přímým velením sovětského hlavního velení. Vzhledem k tomu má tato operace význam z hlediska vývoje některých otázek sovětské strategie. Pražskou operací byla totiž vyřešena nesmírně závažná otázka

politického a strategického významu. Výsledkem bylo zničení velkého a dosud silného uskupení německých vojsk, dokončení úplné porážky fašistického Německa a osvobození velmi důležité oblasti Československa.

Právě z těchto důvodů se jednalo o operaci strategického významu a sovětské hlavní velení vyčlenilo pro řešení tohoto úkolu odpovídající síly — 1., 2. a 4. ukrajinský front, tj. celkem 18 vševojskových armád, 3 tankové armády, 3 letecké armády, 6 tankových a mechanizovaných sborů a 3 jezdecké sbory. Tím byl vytvořen výhodný poměr sil nad německými vojsky.

Sovětské hlavní velení přitom nevytvářelo převahu sil a prostředků rovnoměrně po celé frontě, nýbrž na obou směrech hlavního úderu. Např. 1. ukrajinský front, který plnil hlavní úkol v pražské operaci, měl z celkového počtu sovětských vojsk, která se operace účastnila, 60 % živé síly, 54 % děl a minometů, 80 % tanků a samohybných děl (z toho 2/3 na směr hlavního úderu), 57 % letadel.

Sovětskému hlavnímu velení se podařilo vytvořit rozhodující převahu sil a prostředků jak na celé frontě plánované operace, tak zvláště na hlavních směrech.

Svým rozmachem patří bezesporu pražská operace mezi velké operace Sovětské armády. O tom svědčí především množství sil a prostředků. Počtem 18 armád, 3 tan-

Poměr sil na počátku pražské operace

Síly a prostředky	Sovětská vojska	Německá vojska	Poměr sil
Divize	180	86*)	2,1 : 1
Lidé	1,065 300	900 000	1,1 : 1
Děla a minomety	24 500	9 700	2,5 : 1
Tanky a shd	2 100	2 200	1 : 1
Letadla	4 000	1 000	4 : 1

*) S připočtením samostatných pluků a praporů

kových armád a 3 leteckých armád se tato operace blíží dokonce operaci berlínské.

Sílkou fronty 850 km je pražská operace dokonce největší ze všech velkých strategických operací v r. 1945 na evropském válečném štěpě. Hloubka pražské operace 150–200 km je stejná jako v berlínské operaci. Doba trvání pražské operace 4–5 dní je ve srovnání s ostatními operacemi neuvěřitelně krátká. To znamená, že pražská operace byla hlubokou útočnou operací, vedenou v krátké době a ve vysokých tempích. Při průlomu německé obrany dosahovala sovětská vojska tempa 15 km/den, při pronásledování vševojskové armády 35–40 km/den, tankové armády 70 km/den. To znamená, že průměrné denní tempo operace bylo 30–50 km/den; v podmínkách 2. světové války tempo velmi vysoké.

Dosažení vysokých temp operace je i dnes velmi důležitým úkolem. Je proto jisté poučné studovat, jak dosáhla Sovětská armáda těchto obdivuhodných výkonů na konci války.

Bylo to především smělé, rychlé a rozhodné využití tankových armád jako frontových rychlých skupin. Bylo využito velké úderné síly a rychlosti tankových vojsk k tomu, aby nepřítel nebyl schopen obsadit důležité objekty a čáry v hloubce své obrany (především Krušné hory). Tím byl zabezpečen i rychlý postup vševojskových armád.

Při této příležitosti je třeba si všimnout i součinnosti tankových armád s letectvem. Vzhledem k rozhodujícímu významu tankových armád v pražské operaci bylo hlavním úkolem leteckých armád soustředit své úsilí na směry jejich útoku a část leteckých sil přímo byla vyčleněno

k podpoře tankových armád. Např. 1. gardový bitevní sbor podporoval útok 4. gardové TA, 2. gardový bitevní sbor podporoval útok vojsk 3. gardové TA. Těsná součinnost bitevního (ale i bombardovacího a stíhacího) letectva s tankovými armádami, umožňovala rychlý útok do hloubky nepřitele a úspěšně pronásledovat nepřátelská vojska. Letectvo ničilo jednotlivé odpory, které bránily tankovým armádám v postupu, napadalo nepřátelské zálohy, zabráňovalo nepříteli obsazovat jednotlivá obranná postavení a ničilo komunikační uzly a přepravy.

Pro tankové armády byla podpora letectva naprosto nutná především při překonání Krušných hor a v době, kdy se odtrhávaly daleko od vševojskových armád.

Pro úspěšnou činnost tankových vojsk v pražské operaci byla velmi důležitá i součinnost s ženijními vojsky, zvláště u 1. ukrajinského frontu při překonávání Krušných hor.

V pražské operaci bylo s velkým úspěchem využíváno i noční bojové činnosti, která měla mimořádně velký význam pro průběh a výsledek celé operace. Je možno říci, že noční bojová činnost v této operaci přerostla z taktického rámce v operační. Tím byla zajištěna nepřetržitost a rychlost operace. Např. útok 5. gardové A z prostoru severně Drážďan byl zahájen v noci (ve 21.30 hod.). I když vojska musela útočit ve velmi obtížném terénu, noční útok byl pro Němce překvapením, takže do rána vojska 5. gardové A ovládla přístupy k Drážďanům ze severu a zahájila boj o město. To byl jeden z důvodů, že tohoto důležitého města bylo 8. května dobyto.

Zvláště významná byla noční bojová činnost tankových armád. Rychlý a smělý

manévr 4. gardové TA a 3. gardové TA v noci z 8. na 9. květen zabezpečil rychlé osvobození Prahy, čímž německá vojska ztratila možnost ústupu na západ. Podobně i vojska 6. gardové TA v noci z 8. na 9. květen útočila z prostoru Jaroměřice na Jihlavu a ráno se tohoto města zmocnila.

V současné době se počítá s tím, že noční bojová činnost nebude něčím zvláštním, jako tomu bylo za 2. světové války, nýbrž že bude zcela obvyklým jevem. Nepřetržitost operací bude zajišťována jak denní, tak i noční bojovou činností. Právě z těchto důvodů je zajímavé a důležité studovat tyto zkušenosti Sovětské armády v závěrečném období války.

Velmi důležitou a závažnou zkušeností v pražské operaci bylo využívání předsunutých odřadů.

Všechny vševojskové armády vysílaly k zabezpečení vysokého tempa postupu ze sestavy prvosledových pluků a divizí silné předsunuté odřady. „Organizování předsunutých odřadů při pronásledování nepřitele bylo charakteristickým rysem činnosti vojsk v pražské operaci. Takové odřady byl používány již v lednové operaci r. 1945 (Viselsko-oderská operace — pozn. V. M.). A tehdy sehrály obrovskou úlohu. Tentokrát byl předsunutým odřadem přisuzován rozhodující význam. Jejich úkolem bylo srazit nepřátelské krycí jednotky a zabezpečit rychlý manévr hlavních sil... Proto do předsunutých odřadů... byly včleněny od každé divize: střelecký prapor nebo pluk jako výsadek na tancích nebo autech, samohybný nebo tankový pluk, minometný a lehký dělostřelecký pluk nebo protitan-

kový pluk... Předsunuté odřady se odtrhávaly od hlavních sil na 15–18 km.¹⁰⁾

Dovedné a směle využití předsunutých odřadů zabránilo kromě jiného i tomu, aby Němci zaujali pevnou obranu v Krušných horách. Předsunuté odřady, jejichž hlavním jádrem byly tanky a dělostřelectvo, představovaly velmi progresivní prvek v rozvoji sovětského vojenského umění. Tím, že zajišťovaly vysoká tempa vojsk, je studium zkušeností z jejich použití velmi zajímavé a důležité i v současné době, kdy zabezpečení vysokých temp bude jedním z hlavních předpokladů úspěšné útočné bojové činnosti vojsk.

Všechny tyto zkušenosti, vyplývající z pražské operace, jsou skvělým svědectvím toho, jak sovětská vojenská věda dovedla v konkrétních podmínkách 2. světové války skvěle a mistrovsky řešit všechny nejdůležitější otázky ozbrojeného zápasu. Rozhodná vítězství sovětských ozbrojených sil jsou toho nejlepším dokladem. V současných, nových podmínkách ozbrojeného zápasu jde především o to, aby krví zaplacené zkušenosti byly tvůrčím způsobem využívány.

Jsou to zkušenosti, které získali v pražské operaci nejen sovětské, ale i polské, rumunské a československé vojáky. Pražská operace je jednou z mála operací, kde bojovaly bok po boku čtyři, dnes socialistické armády. Tuto skutečnost je nutno v současné době zvláště vyzvednout jako novodobou bojovou tradici těchto armád, která pomáhá upevňovat jejich bojovou družbu. Ale nejen to. Pražská operace musí být dnes i jedním ze zdrojů, jehož studium konkrétně pomáhá posilovat obranu socialistických zemí v rámci Varšavské smlouvy.

¹⁰⁾ Archiv Ministerstva obrany SSSR, F 361, 1945g., o. 519428 s, d. 1 — Bojevoj put i opyt vojsk 13 A v Velikoj Otčestvennoj Vojně — str. 358–359.